Zengezur Koridoru'ndan Trump Rotası'na: Güney Kafkasya'da Jeopolitik Dönüşüm

Bu çalışma, Azerbaycan ve Ermenistan arasında tesis edilen barış süreci, yeni koridor projesi (TRIPP Rotası) ve Türkiye'nin bu süreçteki rolünü analiz etmektedir. Güney Kafkasya'da yaşanan son gelişmeler, bölgenin jeopolitik dengelerini ciddi anlamda değiştirme potansiyeli taşımaktadır.

ABD'nin dış politika odağını Ortadoğu'dan Uzak Doğu'ya kaydırma sürecinde, ABD Başkanı Donald Trump'ın arabuluculuğunda imzalanan anlaşma ile Zengezur Koridoru'nun statüsü 'Trump Rotası: Uluslararası Barış ve Refah İçin Bir Yol' (TRIPP) olarak yeniden tanımlanmıştır. Anlaşmaya göre, Ermenistan'ın Syunik (Azerbaycan'da Zengezur olarak adlandırılan) bölgesinden geçecek yaklaşık 40 kilometrelik bu güzergâhın işletmesi 99 yıllığına ABD'ye verilmiştir. Koridordan demiryolu, karayolu, enerji ve doğalgaz boru hatları ile dijital fiber optik kabloların geçmesi planlanmaktadır.

Bu koridor, ABD'nin bölgeye girişini sağlamıştır. Bu durum Rusya ve İran'ın pozisyonları üzerinde etkili olmaktadır. Zengezur hattının kilit ülkelerinden biri olarak transit güzergahta Türkiye ise stratejik bir konuma gelmektedir.

Kafkaslar Coğrafyasında Tarihi Jeopolitik Değişim

Uzun yıllardır çözüm bekleyen bölgesel sorunlar, yeni arayışları beraberinde getirmiştir. ABD'nin arabuluculuğunda Azerbaycan ve Ermenistan arasında varılan mutabakat, bölgede yeni bir güzergâhın oluşmasına zemin hazırlamıştır. 8 Ağustos'ta Beyaz Saray'da düzenlenen zirvede, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, iki ülke arasındaki barışa yönelik yol haritasına dair ortak bir deklarasyon imzalamıştır. Bu deklarasyon, Güney Kafkasya'daki mevcut dengeleri değiştirirken, mevcut gelişmeler Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir.

Bu anlaşma, Güney Kafkasya'nın yeni bir mücadele ve rekabet alanına dönüştüğünü göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, jeopolitik açıdan Hazar bölgesinin, Orta Asya devletlerinin Avrupa ile entegrasyonu noktasındaki önemini arttırdığı için stratejik bir öneme sahiptir.

2020 yılında gerçekleşen İkinci Karabağ Savaşı, Rusya'nın arabuluculuğunda bir ateşkesle son bulmuştur. Bu anlaşmaya göre Nahçıvan ile Azerbaycan arasında doğrudan bir koridorun kurulması öngörülmüştü. Ancak, Ermenistan'ın bu projeye yönelik çekinceleri, koridorun Rusya'nın kontrolünde işletilmesini engellemiştir. Türkiye ve Azerbaycan'ın Zengezur Koridoru'ndaki ısrarı, yeni bir sürecin başlamasına yol açmıştır.

ABD, Şubat ayının sonlarında Özel Temsilcisi Steve Witkoff'u bölgeye göndererek anlaşma zeminini hazırlamıştır. Mart ayında mutabakata varan taraflar, 8 Ağustos'ta Beyaz Saray'daki zirvede nihai metni imzalamıştır. Anlaşmanın resmiyet kazanması, Ermenistan Anayasası'nda Azerbaycan'a yönelik toprak iddialarını içeren maddelerin değiştirilmesine bağlıdır.

'Zengezur Koridoru' Anlaşmanın Azerbaycan için Anlamı

Azerbaycan, TRIPP Koridoru projesini jeopolitik hedeflere ulaşma, ekonomik kazanç sağlama ve Batı ile güvenlik bağlarını güçlendirme amacıyla olumlu karşılamıştır. Bu koridor, Azerbaycan'ın uzun zamandır arzuladığı Zengezur Koridoru'nun daha uluslararası garantili bir versiyonu olarak görülmektedir.

Anlaşmanın Azerbaycan'a sağlayacağı potansiyel kazanımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Azerbaycan-Nahçıvan arasında kesintisiz kara bağlantısının kurulması.
- Nahçıvan bağlantısında İran'ın denklem dışına itilmesi.
- Enerji ve lojistik hatlarının entegrasyonunun sağlanması.
- Karabağ zaferi sonrası barış sürecinin pekiştirilmesi.
- Bölgesel liderlik iddiasının güçlendirilmesi.

Azerbaycan, hem Hazar'daki enerji kaynaklarının Avrupa'ya ulaştırılması hem de Türk dünyasının Avrupa'ya entegrasyonu noktasında jeopolitik ve stratejik rolünü daha belirgin hale getirmiştir. Ayrıca, Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle kuzey koridorun işlevsiz kalması, Orta Koridor'un önemini artırmıştır.

Anlaşmayla birlikte, Karabağ sorununa barışçıl bir çözüm bulmak amacıyla 1992'de kurulan AGİT Minsk Grubu da işlevini yitirmiştir. Bakü'nün uzun zamandır grubun lağvedilmesi yönündeki talepleri bu anlaşma ile karşılık bulmuş ve Avrupa'nın bölgedeki etkinliği azalmıştır.

'Zengezur Koridoru' Anlaşmanın Ermenistan için Anlamı

Kısa vadede TRIPP Rotası, Ermenistan için önemli bir dönüşüm olarak değerlendirilmektedir. Geçmişte toprak bütünlüğü endişeleri nedeniyle reddedilen benzer koridor önerileri, bu projeyle ABD'nin garantörlüğünde diplomatik ve ticari bir modelle yeniden sunulmuştur. Bu durum, Ermenistan'ın egemenlik kaygıları giderilirken (özellikle ABD'nin askeri caydırıcılığı sayesinde), bölgenin ekonomik ve lojistik açıdan canlandırılması hedeflenmiştir.

Anlaşmanın, Başbakan Paşinyan'ın 6 Haziran 2026'da yapılması planlanan seçimler öncesinde önemli bir siyasi kazanım olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Ancak, uzun vadede ABD'nin ekonomik ve güvenlik alanındaki nüfuzu, Erivan üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratabilir. TRIPP projesinin 99 yıllığına Amerikalı şirketlere verilmesi, Ermenistan'ın bölgeyle ilgili atacağı adımlarda Rusya'nın güvenlik ve ekonomik baskısını artırma olasılığını doğurmaktadır.

Zengezur Koridoru ve Türkiye

Türkiye, Beyaz Saray'da imzalanan anlaşmayı memnuniyetle karşılamıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, bu adımın bölgesel barış ve istikrar açısından son derece önemli bir gelişme olduğu belirtilmiştir. Türkiye, Güney Kafkasya'da yakalanan tarihi fırsatı desteklemekte ve Azerbaycan'ın çabalarına katkı sunacağını vurgulamaktadır.

Anlaşmanın, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde yeni bir sayfa açma potansiyeli taşıdığı ve diplomatik ilişkilerin kurulması ile sınır kapılarının açılmasını gündeme getirebileceği düşünülmektedir.

Yeni koridor, Türkiye'yi Orta Koridor'un merkezi haline getirerek Asya ile Avrupa arasında bir köprü işlevi görecektir. Bu rota, Türkiye'nin "kritik transit ülke" konumunu güçlendirecek ve Orta Asya bağlantısını daha sağlam hale getirecektir. TRIPP projesinin Türkiye'ye sağlayabileceği bazı potansiyel avantajlar şunlardır:

- Asya ile Avrupa arasında bir köprü işlevi görme.
- Yeni lojistik ve ticaret hatlarına bağlanma.
- İran ve Gürcistan'a olan bağımlılığın azalması.
- Ulaşım mesafelerinin ve maliyetlerinin düşmesi.
- Enerji ve ticaret hatları üzerindeki kontrolün artması.
- Bölgedeki stratejik, siyasi ve ekonomik etkinin artması.

Ayrıca, bu proje, önceki dönemde gerilen Türkiye-ABD ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunabilir. Türkiye ekonomisi üzerinde de pozitif etkiler yaratma potansiyeli taşımaktadır.

ABD'nin Kafkaslar 'da Artan Varlığı ve Rusya ile İran için Anlamı

Koridor fikri başlangıçta, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuzunu yeniden tesis etme aracı olarak görülüyordu. Ancak, TRIPP projesiyle ABD'nin güzergâh üzerindeki kontrolü ele alması, Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltma potansiyeli taşımaktadır. Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki 'belirleyici aktör' konumunu kaybetmiştir.

Daha önce Rusya'nın garantörlüğünde olması planlanan koridor projesi, bu anlaşma ile Rusya'nın jeopolitik etkisinin dışına çıkmıştır. Minsk Grubu'nun da devre dışı bırakılması, Trump yönetiminin stratejik bir hamleyle ABD'nin bölgeye girişini sağladığı ve Rusya'nın jeopolitik bir geri adım attığı şeklinde yorumlanmaktadır.

İran, kuzey sınırlarında uluslararası ticaretin canlanacağı bir koridora sıcak bakmamaktadır. Rusya'nın başlangıçtaki Zengezur Koridoru'nu destekleme girişimleri İran ile gerilime neden olmuştu. TRIPP anlaşması ise İran'ın bölgedeki bazı avantajlarını ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir. İran'ın kendi "Aras Koridoru" adını verdiği alternatif bir güzergâhı devreye sokma eğilimi bulunmaktaydı. Ancak Ermenistan'ın bu konuda kesin bir alternatif sunulamaması nedeniyle Azerbaycan ile uzlaşı yoluna gittiği görülmektedir. Türkiye'nin TRIPP Koridoru'nu kullanması da İran'ın endişelerini artırabilir. Ayrıca, Azerbaycan'ın İsrail ile olan yakın ilişkileri, Tahran yönetiminin bölgedeki etkisinin sınırlanacağı düşüncesini pekiştirebilir.

Bütün bu faktörlere rağmen, İran'ın bu projeye karşı doğrudan sert adımlar atması beklenmemektedir. Tahran'ın İsrail ile yaşanan son çatışmada ABD'ye karşı sert bir adım atmamış olması, Trump'ın desteklediği bir projeyi engelleme ihtimalini zayıflatmaktadır.

Sonuç

Güney Kafkasya'daki gelişmeler, Türkiye dâhil olmak üzere bölge ülkeleri açısından kritik öneme sahiptir. TRIPP Rotası ile birlikte bölgede jeopolitik denklemde yeni bir dengenin oluşacağı açıktır. ABD'nin artan varlığı, Rusya ve İran gibi bölgesel aktörlerin karşı hamlelerini tetikleyerek TRIPP projesine alternatif girişimler doğurabilir.

Orta Koridor projesinin 'bölgeye yeni bir barış iklimi mi getireceği, yoksa yeni çatışma ve gerilimlerin nedeni mi olacağı' sorusu belirsizliğini korumaktadır. TRIPP projesinin vaat ettiği ekonomik fırsatlar, ancak Türkiye, Azerbeycan ve Ermenistan gibi bölgesel aktörlerin kendi çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde yönetilebilmesi durumunda başarıya ulaşabilir. Aksi takdirde, mevcut durum gelecekte daha karmaşık ve riskli bir güç mücadelesine dönüşme riski taşımaktadır.